

Al snel kwam ik erachter dat een beter beheer niet alleen een kwestie was van een beetje maaien. Door de verdroging waren sommige valleibodems verzuurd geraakt en door het aangevoerde rivierwater en de luchtvervuiling hadden zich in de bodem veel voedingsstoffen opgehoopt. Terwijl ik in een artikel van Weevers uit 1940 had gelezen dat de Meinderswaalvallei tussen 1920 en 1940 een zeer bijzondere duinvalleibegroeiing had.

Daarom heb ik als proef in 1989 ongeveer een kwart hectare van de Meinderswaalvallei geplagd en daarna geregeld gemaaid. Al binnen twee jaar waren veel van de verdwenen zeldzame soorten zoals knopbies en vleeskleurige orchis teruggekeerd. In 1990 is een groter deel van de vallei geplagd met subsidie vanuit de toenmalige EGM-pot (Effect Gerichte Maatregelen) uit het overlevingsplan Bos en Natuur van het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Dit waren de eerste (groene) vingeroefeningen voor een beter natuurbeheer van dit duingebied.

Herstel van de waterhuishouding

Door veel in het gebied te zijn, kom je erachter dat er bepaalde processen optreden en ga je in het veld patronen herkennen die steeds terugkeren. Bijvoorbeeld dat in valleien waar zich na plaggen op de bodem een wittig-oranje korst vormt, zich altijd een soortenrijke begroeiing ontwikkelt met orchideeën. Ik zag dit wel, maar wist niet wat het proces hierachter was.

De begroeiing van de rijk bloeiende duinen is weer terug. Grote tijm en hazenpootje bloeien in kalkrijk, droog duingrasland.

Marten Annema tijdens zijn wekelijkse ronde door het veld.

Door het aanvragen van EGM-subsidie was ik in contact gekomen met André Jansen. Door de wetenschappelijke achtergrond van André in combinatie met zijn en mijn veldkennis ging ik deze processen begrijpen.

Zo werd mij geleidelijk duidelijk dat er in de basis iets niet goed was in het gebied. Door de waterwinning was de waterhuishouding tegen-natuurlijk geworden. De waterstanden waren totaal verstoord, namelijk hoog in de zomer en laag in de winter (in plaats van andersom) en bovendien werd continu veel te voedselrijk water in het terrein gebracht.

Dat leidde vervolgens tot de vraag: hoe stem je waterwinning en natuurbeheer in hetzelfde gebied dan wél op elkaar af? Het onderzoeksinstituut Kiwa (nu KWR Water Research Institute) had in 1992 het concept 'Open Infiltratie Nieuwe Stijl' (afgekort OINS) ontwikkeld voor waterwingebieden met kunstmatige infiltratie, met als doel tegelijkertijd 'groene' én 'blauwe' doelen te realiseren (bedacht door Jos Peters, Rienk Slings en Bert Stakelbeek, zie Peters et al., 1992). Op basis van de OINS-benadering hebben we voor het hele gebied een grootschalig herinrichtingsplan opgesteld en uitgevoerd. En zo, door herinrichting in combinatie met zorgvuldig beheer, heeft het gebied nu een weelderige diversiteit aan planten en dieren.

De plantenrijkdom is in 2018 weer minstens net zo groot als in de tijd van Weevers een eeuw eerder. Het herstel is ongeëvenaard. Groeide in 1988 bijvoorbeeld de laatste rietorchis in een verruigde duinvallei, nu staan er 14 soorten orchideeën met vele duizenden exemplaren verspreid door het hele duingebied. Ik heb vaak gedacht dat het onmogelijk was de hoge soortenrijkdom van vroeger weer terug te krijgen, maar als de levensvoorwaarden van plant en dier, zoals bijvoorbeeld een goede grondwaterhuishouding en waterkwaliteit, weer op orde zijn, is de veerkracht van de natuur onvoorstelbaar groot.

Waarom dit boek

Als beheerder van het gebied heb ik veel waarnemingen gedaan van flora en fauna. Ook de beheer- en herstelmaatregelen die de afgelopen 40 jaar zijn uitgevoerd heb ik nauwkeurig gedocumenteerd. Van de ervaringen die ik daarbij heb opgedaan, doen we verslag in dit boek. In de vergunning van de provincie Zuid-Holland voor waterwinning in de Middel- en Oostduinen van 1999, staat als voorwaarde dat de ontwikkeling van de natuurwaarden nauwkeurig vastgelegd moet worden. Samen met Camiel Aggenbach van KWR heb ik van 1999 tot 2017 die monitoring uitgevoerd en gerapporteerd (Aggenbach & Annema, 2016).

Al deze gegevens en opgebouwde inzichten en kennis zijn samengevat in dit boek. Ik wil mijn kennis delen, want dankzij kennis en inzicht kunnen verantwoorde en wijze besluiten genomen worden. Daarom wil ik in dit boek laten zien welke inrichtings- en beheer-maatregelen allemaal zijn genomen, waarom dat nodig was, welk effect ze hebben gehad op de natuur en waarom dat zo goed heeft uitgepakt. De lessen die we daaruit geleerd hebben, de successen én de mislukkingen, kunnen relevant zijn voor andere beheerders. Het boek is bedoeld voor studenten die willen gaan werken in het natuurbeheer en jonge beheerders. Ook kan het wellicht meer ervaren beheerders inspireren, terwijl de geïnteresseerde leek meer inzicht zal krijgen in het functioneren van de natuur: welke processen er spelen en hoe die samenhangen. Dat bepaalt waarom een plant ergens staat, waarom zij juist op die plek haar thuis heeft. Als terreinbeheerder heb ik dat (gedeeltelijk) leren begrijpen en verklaren.

Dit is geen wetenschappelijk boek in die zin dat het alleen begrijpelijk is voor ingewijden, maar het is wel onderbouwd met monitoring en onderzoek. Zijn het slechts ideeën, waar toch ook ieder weten-

De Oostduinen in 180 graden; ratelaars bloeien in de vochtige laagtes.

Medeauteur Camiel Aggenbach tijdens het beschrijven van bodemprofielen.

Medeauteur André Jansen.

schappelijk vraagstuk mee begint, dan is dat vermeld. Natuurbeheer is mensenwerk; daarom heb ik ook mijn persoonlijke ervaringen beschreven.